

Kopsavilkums par apaļā galda e-balsošanas diskusiju 2011. gada 28. septembrī

Dalībnieki:

Thad hall, Jūtas universitātes asociētais profesors

Arnīs Cimdars, Centrālais vēlēšanu komisijas priekšsēdētājs

Āris Dreimanis, Latvijas Centrālā depozitārija Komunikāciju daļas vadītājs

1. E-balsošanas pieredze Igaunijā

Kā viens no iepriekšējās nobalsošanas veidiem Igaunijā pastāv balsošana internetā pirms pašvaldību vai parlamenta vēlēšanām. Pirmo reizi šāda iespēja Igaunijas iedzīvotājiem vēlēt bija 2005. gada pašvaldību vēlēšanās. Šobrīd e-balsošana ir izmantota jau divās parlamenta vēlēšanās – 2007. un 2011. gadā. Pēdējās parlamenta vēlēšanās elektroniski nobalsoja apyuvēni 30 000 Igaunijas vēlētāju. Kopējā vēletāju aktivitāte Igaunijā kopš e-balsošanas ieviešanas nav būtiski pieaugusi. Turklāt, kā uzsvēra T. Hall, tehnoloģijas un e - balsošana pati par sevi neveicinās kopējo aktivitāti vēlēšanās.

Igaunija pasaulē ir pazīstama ar savu e-risinājumu augsto attīstību, tādēļ viens no Igaunijas pamatmērķiem, ieviešot e-balsošanu, bija būt pirmajai valstij pasaulē, kurā izmanto e-balsošanu parlamenta vēlēšanās.

Jau pirms e-balsošanas ieviešanas Igaunijā darbojās ID kartes, kuru viena no funkcijām ir autentifikācija elektroniskajā vidē. Kā vēl viens papildus līdzeklis autentifikācijai e-vēlēšanās tiek izmantots Mobilais ID, kas vēlētājam ļauj vēlēšanām autorizēties ar mobilā tālruņa palīdzību. Autentifikāciju ar bankas kodu kartēm Igaunijas e-balsošanas sistēmas ieviesēji neuzskata par pieteikami drošu, jo pastāv iespēja trešajām personām – bankām – piekļūt pie lietotāju datiem.

Kopumā Igaunija ir apmierināta ar ieviesto e-balsošanas sistēmu un būtiski trūkumi tajā nav konstatēti.

2. Identifikācijas veidi Latvijai

Diskusijas dalībnieki atzina, ka Latvijas gadījumā ID karšu ieviešana ir aizkavējusies un nav zināms, kad tās praktiski sāks izmantot. Līdz ar to šis autentifikācijas līdzeklis būtu vēlamākas savas drošības dēļ, bet tā reāla izmantošana jau ir vairākkārt atlikta.

Diskusijas dalībniekiem domas dalījās par bankas kodu karšu izmantošanu autentifikācijas nolūkam. Ā. Dreimanis informēja, ka Latvijas Centrālais depozitārijs savā piedāvātajā e-balsošanas modelī autentifikāciju ar bankas kartēm uzskata par pieņemamu no to izplatības un arī drošības viedokļa. Šobrīd autentifikācija ar bankas pieejām jau tika izmantota tautas skaitīšanā, kas notika 2011. gada sākumā un būtiski trūkumi netika konstatēti.

Dalībnieki secināja, ka autentifikācijas veids ir būtisks vairāku apstākļu dēļ – gan drošības un līdz ar to uzticamības nodrošināšanā, gan arī lietošanas ērtuma ziņā, kas tiešā veidā ietekmētu vēlētāju aktivitāti, izmantojot elektronisko balsošanu.

3. E – balsošanas nepieciešamība Latvijā

Kā primārais uzdevums siasitībā ar e-balsošanas ieviešanu – noskaidrot, kas ir mērķis šādas sistēmas izmantošanai, jo e-balsošana var būt līdzeklis citu mērķu sasniegšanai, nevis pašmērķis. Kā iespējamie mērķi tika minēti iespēja atvieglot balsošanu tiem vēlētājiem, kuri atrodas ārzemēs vai citu iemeslu dēļ nevar apmeklēt vēlēšanu iecirkni, gan arī iespēja uzlabot vēlēšanu ērtumu arī citiem vēlētājiem.

A. Cimdars piedāvāja četru soļu mehānismu, kā Latvijā varētu izmantot e-tehnoloģijas vēlēšanās, sākot ar mazāk komplicēto un vieglāk ieviešamo:

- 1) Elektroniska balsu skaitīšana vēlēšanu iecirkņos – ļautu paātrināt vēlēšanu rezultātu iegūšanu, turklāt samazinātu cilvēcisko kļūdu iespējamību vēlēšanu komisijai skaitot rezultātus naktīs. Dažviet šī sistēma jau tika izmantota 11. Saeimas vēlēšanās un rezultāti bija pozitīvi;
- 2) Vēlētāju reģistrācija on-line vēlēšanu dienā – ļautu vēlētājam pašam izvēlēties, kurā iecirknī viņš balsos sava apgabala ietvarā. Šāda reģistrēšanās arī samazinātu iespēju kādam nobalsot divas reizes, kas ir iespējams pie spiedogu sistēmas pasēs šobrīd;
- 3) Balsošanas mašīnas katrā iecirknī – dotu iespēju arī citos vēlēšanu apgabalos nobalsot par sava apgabala kandidātiem un tas praktiski atbrīvotu no vēlētāju reģistra izmantošanas negatīvajā iezīmēm – vēlētāja piesaistes pie konkrēta iecirkņa;
- 4) Ārvalstu vēlētāju elektroniska reģistrācija – dotu iespēju ārvalstīs atrodošajiem vēlētājiem elektroniski pierēģistrēties CVK mājaslapā vēlēšanām, izdrukāt sava apgabala vēlēšanu zīmes, izdarīt savu izvēli un nosūtīt biļetenu CVK.

Diskusijas dalībnieki pauda šaubas, vai Latvijas vēlētājs un sabiedrība kopumā ir gatavi e-balsošanai. Ņemot vērā, ka lielākā daļa darbību notiek attālināti, uzticamības faktors ir vēl būtiskāks kā tradicionālajās vēlēšanās. Latvijas sabiedrībā uzticība politiskajām partijām, kā arī citām valsts institūcijām ir ļoti zema un tas varētu atsaukties uz uzticību arī e-vēlēšanu rezultātiem. Kā viens no risinājumiem iepriekšminētajai problēmai tika piedāvāts e-balsošanu ieviest pilotprojektu līmenī. Kā pirmais līmenis būtu noteikti apgabali pašvaldību vēlēšanās, pēc tam pakāpeniski to ieviešot arī Saeimas vēlēšanās. Līdzīga brīvprātības sistēma, kas veiksmīgi darbojas, šobrīd tiek izmantota vēlēšanu rezultātu apkopošanā atsevišķos iecirkņos Saeimas vēlēšanās.

Kā vēl viens apstāklis, kas varētu būtiski ietekmēt e-balsošanas sistēmas leģitimitāti ir potenciāli vienkāršāka balsu pirkšanas iespēja. Kā pretarguments tika minēta iespēja savu gala izvēli izdarīt vēlēšanu dienā iecirknī, kas dzēš elektroniski nodoto balsi. Šāda sistēma tiek izmantota arī Igaunijā.

4. E-balsošana Eiropas Savienībā

Diskusijas dalībnieki bija viensprātis, ka Eiropas Savienība šobrīd nav gatava vienotai e-balsošanas sistēmas izmantošanai. To neļautu gan atšķirīgā normatīvo aktu bāze katrā no dalībvalstīm, gan arī ES pastāvošais princips, ka vēlēšanas ir katars valsts nacionālajā kompetencē ietilpstošais jautājums.

Kā iespēju, kur izmantot e-risinājumus ES līmenī, dalībnieki minēja e-petīcijas. Ar e-petīcijām būtu iespējams veicināt sabiedrības iesaisti lēmumu pieņemšanā un politikas procesos visā ES līmenī. Savācot noteiktu skaitu parakstu no ES pilsoņiem no dažādām valstīm, e-petīcijas kļūtu par obligāti izskatāmu priekšlikumu ES Parlamentā. Attīstot šādu elektronisko parkstu vākšanu, tas varētu būt pirmais solis uz vienotu risinājumu ieviešanu e-balsošanai ES.